

Bosnalı Mutasavvıf Şair Abdülvehhâb Jepçevî İlhâmî'nin Türkçe Şiirleri

Turkish Poems of Bosnian Sufi Poet Abdülvehhâb Jepçevî İlhâmî

Esra GÜZEL AKALIN¹

Özet

Abdülvehhâb Jepçevî'nin divanında yer alan Türkçe şiirleri "Bosnalı Mutasavvıf Şair Abdülvehhâb Jepçevî İlhâmî'nin Türkçe Şiirleri" adlı eseriyle okuyucuya sunmuştur. Gürsu, çalışmanın giriş bölümünde şairin kısaca yaşamına ve eserlerine değinmiştir. Abdülvehhâb Jepçevî, 19. yüzyılda Balkan coğrafyasında yetişen mutasavvıf bir şairdir. İlhâmî mahlasıyla tanınmıştır. Divanını Türkçe, Arapça ve Boşnakça kaleme almıştır. Uğur Gürsu, çalışmasında İlhâmî'nin 39 Türkçe şiirini incelemiştir. "Eserin Biçim Özellikleri" bölümünde şiirlerin ölçüleri hakkında bilgi vermiştir. Türkçe şiirlerin 38'inde hece ölçüsü, 1'inde aruz ölçüsü kullanılmıştır. "Eserin İçerik Özellikleri" bölümünde Gürsu, şiirlerin dinî-tasavvufî temalardan oluştuğunu ifade etmiştir. Şiirlerde Kur'an-ı Kerim'e yapılan iktibaslar; Nakşbendîlik, Sa'dîlik, Bektaşîlik gibi tarikatların etkisiyle yazılan mısralar ve tasavvufî terimler göze çarpmaktadır. İlhâmî'nin şiirlerinde dinî-tasavvufî Türk halk edebiyatının etkisi görülmektedir. Uğur Gürsu, bu bölümde şiirlerden örnekler vererek şairin eleştirel yönünü de tespit etmiştir. Akabinde transkripsiyonlu metin ve kelimelerin anlamlarının yer aldığı dizin bölümü bulunmaktadır. Metnin tıpkıbasımı verildikten sonra eser kaynakça bölümüyle sonlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Abdülvehhâb Jepçevî, Türkçe Şiirler, Dinî-tasavvufî.

Abstract

The Turkish poems in Abdülvehhâb Jepçevî's divan to the reader with his work titled "Turkish Poems of the Bosnian Sufi Poet Abdülvehhâb Jepçevî İlhâmî". Gürsu briefly touched upon the poet's life and works in the introduction part of the study. Abdülvehhâb Jepçevî is a Sufi poet who grew up in the Balkan geography in the 19th century. He is known by his pseudonym İlhâmî. He wrote his divan in Turkish, Arabic and Bosnian. Uğur Gürsu examined 39 Turkish poems of İlhâmî in his study. In the "Formal Features of the Work" section, he gave information about the meter of the poems. Syllable meter is used in 38 Turkish poems, and aruz meter is used in 1 poem. In the "Content Features of the Work" section, Gürsu stated that the poems consist of religious-sufistic themes. Quotations made to the Holy Quran in poems; The verses and Sufi terms written under the influence of sects such as Naqshbandi, Sa'di, and Bektashi are noteworthy. The influence of religious-sufistic Turkish folk literature is seen in İlhâmî's poems. In this section, Uğur Gürsu also identified the poet's critical side by giving examples from poems. Following this, there is an index section containing the transcribed text and the meanings of the words. After the facsimile of the text is given, the work ends with the bibliography section.

Keywords: Abdülvehhâb Jepçevî, Turkish Poems, Religious-sufistic.

¹ Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, MEB, İstanbul, Türkiye, esraxguzel@gmail.com

Uğur GÜRSU, Bosnalı Mutasavvıf Şair Abdülvehhâb Jepçevî İlhâmî'nin Türkçe Şiirleri, Akademi Titiz Yayınları, 2024

Değerlendirme

Şekil 1.Eserin kapak kısmı- Uğur GÜRSU, Bosnalı Mutasavvıf Şair Abdülvehhâb Jepçevî İlhâmî'nin Türkçe Şiirleri, Akademi Titiz Yayınları, İstanbul 2024.

edebiyatının önemli isimlerinden Abdülvehhâb Jepçevî, 19. yüzyılda Bosna Hersek'te yetişen mutasavvıf şairlerdendir. Şairliğinin yanı sıra yazar, müderris ve mutasavvıf olan Abdülvehhâb Jepçevî; 1773-1821 yılları arasında yaşamıştır. Şiirlerinde din ve tasavvuftan beslenmiştir. Dinî-tasavvufî halk edebiyatından etkilenen Abdülvehhâb Jepçevî, Alhamiyado edebiyatının önemli isimlerinden olmuştur. İlhâmî mahlasıyla bilinen Abdülvehhâb Jepçevî, Balkan sahasında yetişen mutasavvıf şairlerdendir.

Uğur Gürsu, Alhamiyado edebiyatının örneklerinden olan Abdülvehhâb Jepçevî'nin şiirlerini "Bosnalı Mutasavvıf Şair Abdülvehhâb Jepçevî İlhâmî'nin Türkçe Şiirleri" ismiyle okuyucuya sunmuştur. Eser 2024 yılında Akademi Titiz Yayınları tarafından yayımlanmıştır. 310 sayfadan oluşan eserde sırasıyla "İçindekiler", "Önsöz", "Kısaltma ve Semboller Listesi", "Yazarın Yaşamı ve Eserleri", "Eserin Biçim Özellikleri", "Eserin İçerik Özellikleri", "Transkripsiyonlu Metin", "Sözlük-Dizin" "Tıpkıbasım", ve "Kaynakça" bölümleri yer almaktadır.

Eserin giriş bölümünde (s. 11-20) Uğur Gürsu, yazarın kısaca yaşamına ve eserlerine değinmiştir. Abdülvehhâb Jepçevî; 19. yüzyılda yaşamış şair ve mutasavvıftır. 1773'te Teşany kadılığına bağlı Jepçe'de doğmuş, öğrenimini tamamladıktan sonra Nakşibendî Tekkesi'ne intisap etmiştir. Bir süre İstanbul'da yaşayan şairin buraya neden geldiği bilinmemektedir. Daha sonra Jepçe'ye geri dönmüş, hayatının sonuna kadar bu kasabada imamlık vazifesi yapmış, 1821'de kuvvetli bir ihtimalle isyancı görülmesi nedeniyle dönemin Bosna valisi Celâleddin Paşa tarafından öldürülmüştür. Divanını Türkçe, Arapça ve Boşnakça olmak üzere üç dilde kaleme almıştır. Şiirlerinde tasavvuftan etkilenmiştir.

Abdülvehhâb Jepçevî, şiirlerini yazarken İlhâmî mahlasını kullandı. Dinî alanda kendisini yetiştiren şairin dönemin haksızlıklarına karşı sessiz kalmayan eleştirel tarafı bulunmaktadır. Yazarın eleştirel yönünün şiirlerine de yansdığı görülmektedir. İlhâmî'nin öldürülme sebebi, Celâleddin Paşa'nın baskıcı yönetimini eleştiren şiirleriyle ilişkilendirilmiştir. (TDV İslam Ansiklopedisi, 2000) İlhâmî, bir şiirinde Bosnalı Gâ'ibî ve Kâ'imî'nin de haksızlığa uğradığını cüretkâr şekilde savunmuştur:

Balkan coğrafyasının güzide yerlerinden Bosna Hersek, Osmanlı döneminde önemli ilim ve kültür merkezlerinden biri olmuştur. Türk edebiyatı açısından önemi olan bu bölgede, Müslüman olan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kültür çevresine giren Boşnaklar, Türkçe eserler vermeye başlamıştır (İzmirli, 2020).

Alhamiyado edebiyatı, Boşnakların Arap harfleriyle halk dillerindeki edebî eserleri vücuda getirdiği bir edebiyat geleneğidir. Alhamiyado edebiyatı, Osmanlı hâkimiyeti ile birlikte İslamiyet ve Türk tasavvuf geleneği etrafında oluşmuştur. 16. yüzyılda ortaya çıkan bu gelenek, bölgede medreselerin açılması ve İslamiyet'in hızla yayılmasıyla dinî tasavvufî Türk halk edebiyatının etkisi altına girmeye başlamıştır. (Aksoy, 2018).

Zaman içerisinde İslâmî kültürün etkisi, bölgede mutasavvıf şairlerin yetişmesini sağlamıştır. Boşnak Alhamiyado edebiyatının önemli isimlerinden Abdülvehhâb Jepçevî, 19. yüzyılda Bosna Hersek'te yetişen mutasavvıf şairlerdendir. Şairliğinin yanı sıra yazar, müderris ve mutasavvıf olan Abdülvehhâb Jepçevî; 1773-1821 yılları arasında yaşamıştır. Şiirlerinde din ve tasavvuftan beslenmiştir. Dinî-tasavvufî halk edebiyatından etkilenen Abdülvehhâb Jepçevî, Alhamiyado edebiyatının önemli isimlerinden olmuştur. İlhâmî mahlasıyla bilinen Abdülvehhâb Jepçevî, Balkan sahasında yetişen mutasavvıf şairlerdendir.

Zaman içerisinde İslâmî kültürün etkisi, bölgede mutasavvıf şairlerin yetişmesini sağlamıştır. Boşnak Alhamiyado

Bak Gâ'ibî hem Kâ'imî

Sarâya ne yaptılar

Çok evliyâ böyle öldi

Mahzun degül kâtilu'llah (32b/13) (Gürsu, 2024)

Uğur Gürsu çalışmasına İlhâmî'nin Türkçe şiirlerini dâhil etmiştir. Eserde 39 Türkçe şiir bulunmaktadır. Bunlardan 38'i hece ölçüsüyle, biri aruz ölçüsüyle yazılmıştır. "Eserin Biçim Özellikleri" (s. 21-23) bölümünde, hece ölçüsüyle yazılan şiirlerin durakları sıralandıktan sonra aruz ölçüsüyle yazılan şiirin "fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün" vezniyle yazıldığı ifade edilmiştir. Eserlerde 5'li, 7'li, 8'li, 11'li ve 15'li hece ölçüleri kullanılsa da 8'li hece ölçüsüne ağırlık verilmiştir. Şiirlerde redif ve kafiyeye yer verilmiştir. Eserin Türkçe yazılan şiirler bölümünde sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Dörtlükler ölçü gereği kısadır. Şiirlerde çeşitli vezin hataları bulunmakla birlikte Uğur Gürsu, müellifin ana dilinin Türkçe olmadığı dikkate alındığında durumu olağan karşılamak gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca müellifin hece ölçüsündeki durak sistemini başarıyla uygulaması, Türkçenin hece yapısını ne denli iyi öğrendiğini göstermektedir.

"Eserin İçerik Özellikleri" bölümünde (s. 25-35) şiirlerin Allah sevgisini, Allah'ın kudretini, tasavvufi anlayışı ve ilahî hikmetleri anlatan şiirler olması sebebiyle Uğur Gürsu, İlhâmî'nin şiirlerini ilahî olarak adlandırmanın uygun olduğu görüşündedir. İlhâmî'nin, şiirlerinde Kur'ân-ı Kerim'de geçen 11 ayete iktibas yaptığı görülmektedir. Müellifin Kur'ân-ı Kerim bilgisinin üst düzeyde olduğunu vurgulayan Uğur Gürsu, metinde hadis-i şeriflerin de bulunduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Abdülvehhâb Jepçevî'nin şiirlerinde pek çok tasavvufî terim yer almaktadır : sâlik, sülûk, nefy, havf, sahv, kutb, gavs, mürşid, şeyd, dede, dervîş, mâsivâ...

İlhâmî'nin şiirlerinde intisap ettiği Nakşibendîlik tarikatına dâir etkilere rastlamaktayız. Aynı zamanda cehrî zikir usulünü benimseyen Sa'dîlik tarikatı İlhâmî'nin şiirinde yer almaktadır:

Allâh zikri dem bi-Sâdi mahv-ı 'abd-ı Sa'diyân

İsm-i Rabbî olun kurbı bulup cezb-i zikru'llâh (4b/8) (Gürsu, 2024)

Eserinde Sa'dîlik tarikatının anılması, yer yer Alevilik ve Bektaşîlik'le ilgili terimlerin de bulunması, tekke kültürünün -Bulgaristan, Sırbistan, Kosova, Makedonya ve Arnavutluk'ta faal olduğu göz önüne alınırsa- İlhâmî'nin şiirlerini etkilediğini gösterir.

Şâhî 'Alî'den ne oldı

İmâmına it i'tibâr

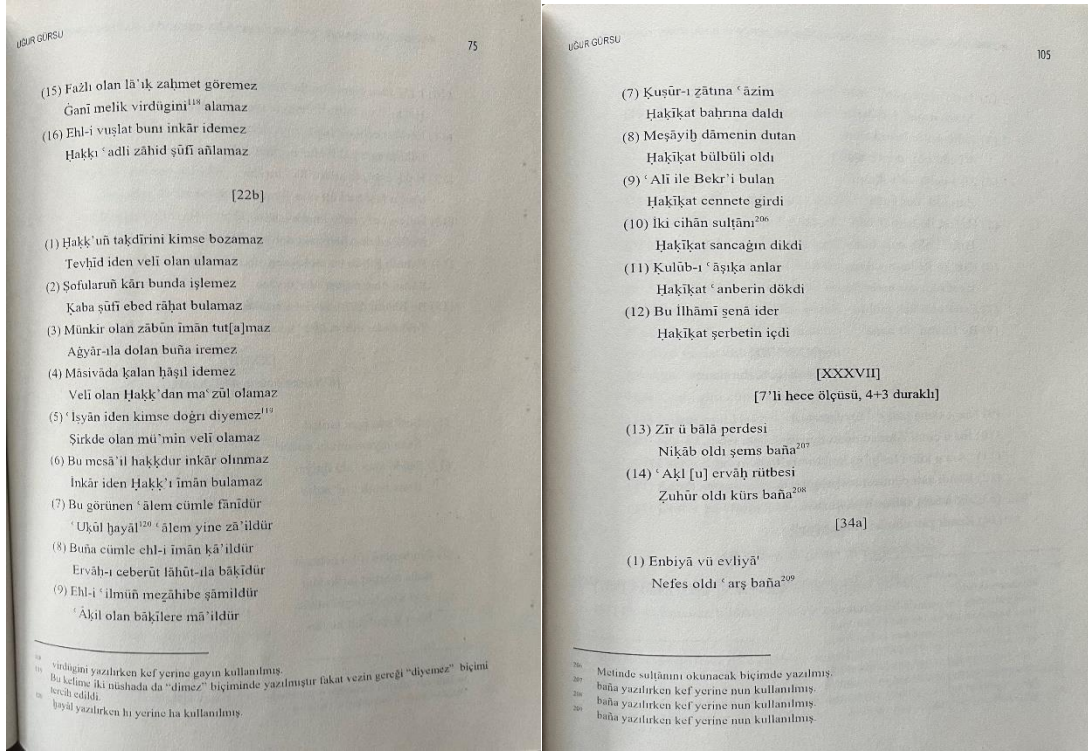
İmâm Bâkır Mûsâ Kâzım

Bu al gül-i Resûlu'llâh (32a/1) (Gürsu, 2024)

Uğur Gürsu, dörtlükte geçen İmam Bâkır ve Musa Kâzım'ın Alevi-Bektaşî inancındaki On İki İmam'dan ikisi olduğunu ifade etmiştir. Ve bu durumu İlhâmî'nin tekke kültürünü üst düzeyde bilmesiyle ilişkilendirmiştir.

"Transkripsiyonlu Metin" bölümü, 39. sayfada başlayıp 112. sayfada sonlanmıştır. Bu bölümde, İlhâmî'nin divanında yer alan 39 Türkçe şiir, satır numaralarıyla beraber yer almıştır. Şiirlerde geçen ayetlerin açıklamaları, bazı imlâ hataları ve ek bilgilerin dipnot olarak gösterilmesi dikkat çekmektedir.

Uğur Gürsu'nun hazırlayıp yayına sunduğu Alhamiyado edebiyatının ürünlerinden İlhâmî'nin Türkçe Şiirleri, bu edebi geleneğin bilinmesi açısından büyük öneme sahiptir. Eser incelendiğinde, Bosnalı mutasavvıf şair Abdülvehhâb Jepçevî'nin tekke kültürünü bildiği ve dinî tasavvufî Türk halk edebiyatı geleneğine vakıf olduğu anlaşılmaktadır. Eser, okuyucuyu Allah sevgisi ve ahlaki olgunluğa teşvik eden bir içeriğe sahiptir. Bununla birlikte eserin sade bir Türkçeyle yazılması ve Boşnak Türkçesinin önemli dil yadigârları içerisinde olması, araştırmacılara zengin bir saha sunmaktadır. Balkan Türkolojisi alanında çalışacak olanlar için de yararlı olacağı düşünülmektedir.

Şekil 2. Gürsu, U. (2024). Bosnalı Mutasavvıf Şair Abdülvehhab Jepçevi İlhami'nin Türkçe Şiirleri. İstanbul: Akademi Titiz Yayınları, s.75-105.

Kaynakça

- Aksoy, Ö. (2018). Türk Kültürü etkisinde teşekkül eden bir edebi gelenek: Boşnak Alhamiyado Edebiyatı. *TÜRÜK Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 184-197.
- Gürsu, U. (2024). *Bosnalı mutasavvif şair Abdülvehhab Jepevi İlhami'nin Türkçe şiirleri*. Akademi Titiz Yayınları.
- İzmirli, B. (2020). Bosnalı Mutasavvıf Şair Hasan Kaimi'nin Tasavvuf anlayışı ve türk tasavvuf edebiyatına katkıları. *Balkanlar ve İslam* içinde (s. 181-207). Ensar Yayınları.
- TDV İslam Ansiklopedisi*. (2000). islamansiklopedisi.org.tr adresinden alındı